

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ОНОМАСТИКАЛЫҚ ТОПТАСТЫРУДЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ-АНАЛИТИКАЛЫҚ СИПАТЫ

Аннотация

Мақалада топонимдік классификациялардың (топтастыру) қысқаша тарихы қарастырылған. Қазақстанның аймақтық классификациясының географиялық атауларына қысқаша салыстырмалы талдау берілген. Ұлттық топонимияны басқа да түрік тілдермен салыстырмалы аспектіде қарастыру қажеттігі баса айтылған.

Тірек сөздер: топонимия, ономастика, тарихи-салыстырмалы, классификация, қазақ ономастикасы.

Ключевые слова: топонимия, ономастика, историко-сравнительный, казахская ономастика.

Тілдік материалды зерттеу әдіс-тәсілдері уақыт озған сайын дамып, жетіле түсуі диалектикалық заңдылық. Ұлттық тіл білімінің зерттеу деңгейі де замана талабына қарай, әлемдік лингвистика ғылыми даму үдерісіне сай күрделене түсуде. Қазақ ономастикасы да ғылыми-деректік қоры, зерттеу әдіс-тәсілдері де ғылымдағы өзгеріс-жетістіктерден тыс қалмай, әдістанымдық тұрғыдан толыға түсті. Зерттеуші ғалымдар Т.Жанұзақ пен Қ.Рысберген қазақ ономастикалық ғылымының даму жолын талдай отырып, зерттеу ерекшеліктеріне қарай кезең-кезеңге бөліп қарастырған [1].

Өткен ғасырдың 80-90-шы жылдары қазақ ономастикасының, оның ішінде топонимияның қарқындап дамуымен ерекшеленсе, 90-жылдардың соңына қарай зерттеу парадигмасы жаңа антропоэзектік бағытқа бет бұра бастады. Аталмыш мерзімдегі қазақ топонимистердің зерттеулеріне тоқталар болсақ, бұл кезеңде еліміздің әр аймағының жер-су атаулар ерекшеліктерін айқындап-айшықтап берді деуге болады.

Аймақтық топонимиядан қорғалған ондаған диссертациялық жұмыстар ұлттық топонимиямыздың бойындағы ұлттық ерекшеліктерді жер-су атауларының табиғи-географиялық, жер бедері, рухани-діни, тұрмыстық сипатының жалпы бейнесін сипаттап берді. Бұл кезеңдегі негізгі зерттеу тәсілі ретінде тарихи-салыстырмалы, типологиялық, этимологиялық, детерминативтік, классификациялық, яғни тақырыптық топтастыру әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылып, айтарлықтай нәтижеге қол жеткізді. Баршамызға белгілі аталған әдіс-тәсілдер дәстүрлі құрылымдық және лексика –семантикалық зерттеу әдістеріне жатады. Басқаша айтсақ, бұл әдіс-тәсілдерді қолдану, зерттеу барысында қол жеткізген ғылыми нәтижелер лингвистикадағы, оның ішінде ұлттық ономастикадағы жаңа антропоэзектік бағыттағы зерттеулердің іргетасы, ғылыми бастамы ретінде бағаланады.

Ономастикалық, оның ішінде топонимдік классификация тарихына азды-кем ілгерілесек, славян топонимиясында чех ғалымдары сөз бастаған болатын.

Топонимдік атауларды топтастыру дәстүрін ғылыми тұрғыда зерделеген В.Ташицкий, өз кезегінде алғашқы топтастыру әдісін славян (чехтардың) тіліндегі жер-су аттарын зерттеген көптеген ғалымдарды атай келе, Францишек Палацкийдің (1834) классификациясына ерекше назар

аударарды. Ол жер-су атауларын екі топқа бөліп қарастырған: 1) елді мекенді салдырған немесе иесі болған адамның есіміне байланысты атаулар; 2) табиғи жағдайға орай берілген атаулар. Өзіне дейінгі ғалымдардың топтастыруларын тілден тыс кеткен деп санаған В.Ташицкий (1958) өз жүйесін құрады. Ол өзі зерттеген елді мекен атауларын ескі әдіспен үлкен екі топқа бөлді: А - әрқашан елді мекен атаулары болған атаулар; В – бұрын адам есімі болып, кейін топонимге айналған атаулар. Әр топтың ішінде тарихи-этнографиялық және тілдік бөлімдер енгізді. Содан соң қалған материалдарды С – екі ұғым беретін атаулар және Д түсініксіз атаулар деп бөліп тастайды [2, 158]. Жер-су атауларын топтастыру тарихын жан-жақты зерттеген белгілі орыс ғалымы А.В.Суперанская, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін ескере отырып, өз жеке классификациясын ұсынады. Ономастикалық классификация барысында атауларды қандай да бір тілге, жерге, хронологиялық бөліктерге, әлеуметтік формацияларға қатыстылығына байланысты қарастыруға болатындығын айтады. Сөйтіп, ғалым атаулардың лингвистикалық, экстралингвистикалық қырларын алға тарта отырып, мынадай топтарда қарастырады:

1. Атауланатын нысанамен байланысты классификация;
2. Табиғи және жасанды жолмен пайда болған атаулар;
3. «Микро» және «макро» өлшемі бойынша топтастыру;
4. Атаулардың құрылымдық классификациясы;
5. Хронологиялық классификация;
6. Атаулардың олардың уәжділігімен байланысты классификация және жанама түрде қосарланып жүретін этимологиялық топтастыру;
7. Атауларды олардың мазмұнындағы ұғыммен байланысты топтастыру;
8. Тіл- Сөйлеу дихотомиясымен байланысты классификация;
9. Стилистикалық және эстетикалық классификация [2,159].

Байқасақ, жалқы есімдерді бұлай топтастыру олардың әртүрлі қырларына қатысты келеді, яғни аталған классификациялар барлық атауларға бірдей тән еместігін көрсетеді. Алайда барлық жалқы есімге ортақ қасиет ретінде кез келген топтастыруда ең алдымен оның заттық–номинативтік, яғни аталымдық ерекшелігі бірінші орынға шығатындығын айта кету керек.

Тіл білімі ғылымы, оның ішінде ономастиканың эволюциялық даму барысында қазіргі заманауи зерттеулерде қоршаған ортаны, жалпы этномәдени, ономастикалық кеңістікті идеографиялық аймақтарға жіктеп қарастыру аса өзекті болып отыр. Оның өзі адамзаттың барлық тіршілік аясын қамтитын және іштей тармақталып кететін, мәселен, ак. Ә.Қайдар ұсынған *Адам, Қоғам, Табиғат* ірі бірнеше кешенді секторға бөлінеді.

Этнологиялық кеңістіктегі *Адам, Қоғам, Табиғат* әмбебап идеографиялық құрылымдарының тармақ, жіктемелерін құрайтын концептуалдық жүйелер, яғни ұлттық топонимдік атаулар, қоршаған ортаны қабылдау, ат беру қазақ халқының дүниетанымы сүзгісінен өткен, ұлттық сана елегінен өткізілген тілдік-менталдық бірліктер [3, Рысбергген Қ.]. Жаңа антропоэлектік үдеріске сай бұл идеографиялық аймақтар этностың ғалам бейнесінде көптеген концептілік өрістерде жаңғыртылып, көрініс табады.

Қазақ ономастикасы, нақтырақ айтсақ, жер-су аттарын лексика-семантикалық, тақырыптық топтар мәселесіне қатысты қазақ, түркі тілдес топонимия саласындағы ғалымдары да ауқымды еңбек атқарды. Өткен ғасырдың 70-80 жж. түркі тілдес ұлттық топонимиясын лексика-семантикалық жағынан топтастыру А.Әдірахмановтың, С.Атаниязовтың, Г.Ф.Саттаровтың, Қ.Қоңқабаевтың, О.А.Сультаньяевтің, А.А.Камаловтың, О.Т.Молчанованың еңбектерінде орын алады. Ал түркі тілдеріне ортақ боларлықтай жер-су атауларын жан-жақты топтастыру Ресей жеріне қарасты таулы Алтай өңірін зерттеген О.Т.Молчанованың еңбегінде «Адам» және «Табиғат» деген үлкен екі топта берілген [4]. Бұл топтар іштей көптеген ірілі-ұсақты тақырыпшаларға жіктеле түскен. Қазақ топонимиясында А.Әдірахманов жер-су атауларын алғаш рет лексика-семантикалық топтастыру барысында жасалу жолдарына қарай 14 топқа бөлген. /5 -10.37/.

Қазақ жеріне қарасты таулы Алтай өңірінің орографиясын зерттеген Б.Бияровтың өзі топонимдерді төмендегідей лексика-семантикалық тақырыптарға бөліп қарастырады.

Белгілі ономаст ғалым Т.Жанұзақов: «Қазақстан жер-су аттарының (топонимдерінің) лексика-семантикалық классификациясына назар аударудың ең басты мәні-топонимдерді лексикалық тұрғыдан топқа бөле отырып, мән-мағынасын ашу, олардың адамның іс-әрекет, тұрмысы, қоғамдық өмірмен байланысын анықтап білу болып табылады» деп қазақ ономастикасы алдындағы міндетін түйіндеп кетеді / 6,29/.

Б.Бияров классификация мәселесін қарастыру барысында мынадай қорытынды жасайды: «Ұлттық кәсібі бір, көшпелі өмір барысында мидай араласып өскен, тілінде ала-құлалық жоқ қазақ халқының жер-су аттарын лексика-семантикалық тұрғыдан топтастырғанда жалпы ұқсастық болуы – заңды құбылыс. Сондай-ақ, көптеген көршілес (орал-алтай тектес) халықтардың ұқсас табиғи географиялық жағдайда қатар тіршілік жасауда дәстүрлі мәдениетінде, этнографиялық

салттарында, тілдерінде, жер-су атауларында қатар қалыптасып, қатар даму нәтижесінде көптеген паралельдер, ұқсастықтар болуы да заңды. Сондықтан ономастикада жер-су аттарын лексика-семантикалық сипатына қарай топтастыру қалыптасқан» [7,47].

Ол Өр Алтайдың жер-су атауларын негізгі мынадай топтарға бөледі:

1. Қоршаған ортаның геофизикалық ерекшеліктерін сипаттайтын оронимдер.
2. Адамның іс-әрекеті мен тұрмыс-тіршілігіне байланысты оронимдер.
3. Жануарлар дүниесіне байланысты қалыптасқан оронимдер.
4. Өсімдік әлеміне байланысты қалыптасқан оронимдер.

Топтастыру құрамында міндетті түрде болуға тиісті түр-түс, сан-мөлшер, этноним, анротопоним т.б. тармақтарын халықтың рухани байлығы, діни көзқарасы, менталитетімен байланысты болғандықтан, этнолингвистикалық сипат тұрғысынан қарай қажеттігі туатындығын айта келе, әрі қарай төмендегідей жіктей түседі:

1. Қоршаған ортаның геофизикалық ерекшеліктерін сипаттайтын оронимдер: а) жер бетінен көтеріңкі жатқан бедерді білдіретін атаулар;

- а) жер бетінен төмен жатқан бедерді білдіретін оронимдер
- б) жер бетінің бейтарап бедерін білдіретін оронимдер

2. Адамның іс-әрекеті мен тұрмыс-тіршілігіне байланысты оронимдер.

а) Мал шаруашылығына байланысты қалыптасқан оронимдер:

- 1) мал және басқа үй жануарлары туралы әртүрлі мәлімет беретін оронимдер:
- 2) малдың қысқы, жазғы тұрақтары, өрісі жөнінде мәлімдеме беретін оронимдер:
- 3) малға жайылым болатын шөпті, сазды жерлердің аты:
- 4) мал суаттарын білдіретін атаулар:
- 5) мал айдап өтетін тау жолдары, өткелдерге байланысты атаулар:
- 6) мал шаруашылығына қатысты табиғат құбылысы мен ауа-райына байланысты атаулар:

3. Егін шаруашылығына байланысты атаулар.

4. Оңтүстік Алтайға тән басқа кәсіп түрлеріне байланысты атаулар:

аңшылық: Аюалған, Аюбасқан, Аюбаспа, Аюшы, Асылбайбаспа, Мұндағы саты – бұғы өрісін қоршайтын биік шарбақ (маральник);

омарта шаруашылығы. Араның ұясы, Арашы, Климов пасекасы, Түбектегі пасека т.б.

Жануарлар дүниесіне байланысты қалыптасқан атаулар.

Өсімдіктер әлеміне байланысты қалыптасқан атаулар.

Жергілікті тіл ерекшеліктеріне байланысты кездесетін орографиялық терминдер.

Қазақ Алтайының жеріндегі жер-су атаулар құрамында Қазақстанның басқа аймағында кездеспейтін мынадай географиялық терминдер бар, сондықтан бұл мәселе Б.Бияровтың жұмысында тиянақты қарастырылғандықтан, толығырақ тоқталуды жөн көрдік:

атқы – Әдеби тілдегі «сел» сөзіне балама болады.

бөртеқ – Әдеби тілдегі «бөктер» сөзінен метатеза арқылы пайда болды деуге басқа аймақта кездеспейді. Бұл орографиялық термин монғолдың болдоғ «төбе», «төбешік», «дөң», «дөңес» сөзінен шығуы мүмкін дейді [7].

көшкі – Таудың жылда қар сырғып түсетін қия беттері. Әдеби тілде «көшкін» түрінде қолданылады.

кейкең – Үшкейкең, Ойкейкең (Катонқарағай ауданы). Ойыстау келген, иіліңкі жерлер. Әдеби тілде кездесетін «қайқан» географиялық терминінің жіңішке айтылуы: қайқан>кейкең.

қалақ – Үлкен Қалақ, Кішкене Қалақ (Катонқарағай ауданы). Тік тау бетіндегі қалақбастанып ашық тұрған екі алаңқы. «Қалақ» сөзі шығыста әуелден «қасық» мағынасын беретін диалекті болатын (Ж.Болатов).

шашын – Бірінші Шашын, Екінші Шашын (Катонқарағай ауданы). Қар көшкіні, тас т.б. түсіп тұратын қия беттер. Әдеби тілде жауын-шашын қос сөзінің екінші сыңарында келетін бұл сөз монғолдың цас(ан)/часун «қар» сөзі болса керек.

шұрық – Шұрық, Тарының Шұрығы (Катонқарағай ауданы). Тау арасындағы шұңқыр, ойық жер. Шұңқыр сөзінің диалекті нұсқасы болуы мүмкін: шұрық тесік, шұрқылтай «бұғана үстіндегі ойық жер» сөздеріндегі түбір шұрқ/шұрық «шұңқыр» мағынасын береді. Болмаса монғолша ширх «қалың», «ну» (орман) сөзінен алынған. Бұл жерде орман да бар, бірақ жердің шұңқырлық белгісі басым. Бұл термин Қазақстанның өзге өңірлерінде, әдеби тілде де қолданысқа ие термин.

шүріш – Шүріштоғай (Катонқарағай ауданы), Шүріш жартасы (Күршім ауданы). Мұндағы шүріш – қалың, көп деген мағынада. Түркілердің мәңжүрлерді көптігіне қарай «шүршіт» деп атаған сөзінің өзгерген түрі Шүршіштоғай>Шүршіштоғай. Екінші атаудағы Шүріш – этноним не антропоним [7]. Б.Бияровтың келтірген бұл жергілікті терминдері қазақ жерінің жер-су атаулары құрамындағы географиялық терминдерге қатысты мысалдары өзге аймақ апеллятивтерімен салыстырмалы талдау жүргізу үшін өте құнды дерек болып табылады.

Б.Бияров діни наным-сенімге байланысты атаулардың арасында *Табын Богда ола*, тау жотасының атауын келтіреді, ол Оңтүстік Алтай жотасы шығысында осы тауға барып тіреледі. В.В.Сапожников бұл оронимді «Пять святых гор» деп аударған. Қазақша «Бес әулие тау» мәнін береді: монғ. тав(ан) «бес», *богд* «асқан білгір кісіге берілетін атак, әулие», *олаа* «тау». Бұл таудың басын қар басқан бес шыңы болғандықтан, *Бес әулие тау* деп атаған. Монғол қазақтары *Бес богда* деп атайды. Мұнда да тауға табынатын дәстүр айқын сезіліп тұр дейді [7,61]. Мұнда Алтай өңірінің монғолтектес тайпалармен тарихи шекараластығы мен ерте кезден тілдік қарым-қатынасы көрініс тапқан. Ал мұндай атаулар Қазақстанның өзге өңірлерінде кездеспейтіндігін басқа аймақ топонимиясының діни наным-сенімге байланысты материалдарынан байқауға болады.

Түр-түске және сан-мөлшерге байланысты атауларды жасауға қатысатын тілдік элементтер монғол тілінің ықпалын айқын көрсетіп тұр, бұл осы аймаққа ғана тән екендігін байқау қиын емес. Мәселен, «Аймақ оронимдерінің ішінде монғол тілінің сан есімі арқылы жасалған атаулар да жоқ емес. Мысалы: *Доланқара* (Долоонхар) – Жетіқара, *Табынсалагол* – Бессалалы өзен, *Табын Богда олаа* – Бес әулие тау. Катонқарағай ауданындағы *Найман жұрт* – этнотопонимі де монғолдың *найм* – «сегіз» саны арқылы жасалған»[7,62].

Оңтүстік Алтайды мекендейтін қазақтардың негізгі бөлігі наймандар мен керейлерден құрылғандықтан генотопонимдер мен этнотопонимдердің дені осы екі рудан тарайтындығы көрсетілген.

Анатомиялық атауларға байланысты қалыптасқан жер-су атаулар табиғатын Қ.Рысберген мен Б.Бияров жан-жақты қарастырып, оған қатысты соматикалық терминдерді түгелдей дерлік жіктеп берген. Б.Бияров 41 терминді келтірсе, Қ.Рысберген 43 жер-су атауларын жасауға қатысатын соматикалық терминдер тізімін карта түрінде көрсетеді. «Ұлттық топонимикада да жер-су атауларын жасауға соматикалық атаулардың белсенді түрде қатысатындығы туралы зерттеулерде, диссертацияларда, жеке мақалаларда сөз болады. Байқағанымыздай, қазақи топонимдік атауларда соматикалық код ерекше орынға ие, себебі *адамның төбесінен табанына дейінгі соматикалық атаулар* топонимдік кодта репрезенттеледі екен», -дейді [3,41].

Қазақстанның аймақтық топонимикондарындағы ортақ универсалия – ол көптеген жер-су атауларын жасауға қатысатын соматикалық апеллативтер: *бас* (Айбас, Кәрібас, Ақсубасы, Ақбас), *мойын* (Мойынөзек, Мойын, Мойнақ, Түйемойнақ), *аяқ* (Шүйкеаяқ, Аяққытүбек, Шірікааяқ, Аяқтомар), *бет* (Жалғызбет, Тайғанақбет), *азу* (Азубай), *ауыз* (Ауызтөбе, Қандыауызкөл, Байғанауызүй), *мұрын* (Мұрынтал, Құсмұрынқарағай, мұрын Толағай), *арқа* (Арқауыл, Арқалық), *бауыр* (Бауырдағықора), *буын* (Бесбуын), *бүйрек* (Қарабүйрек), *жал* (Ақжал), *жон* (Ақжон), *жамбас* (Қалысжамбас, Жамбасқұдық, Саржамбас, Сәлімжамбас), *көз* (Айнакөз, Көзашар), *жүрек* (Қосжүрек, Ортажүрек), *қабак* (Көкқабак), *қабырға* (Қабырғатал, Сұлуқабырға, Қабырғақыстау), *қол* (Қолат, Шағанқол), *қолтық* (Аққолтық), *өзек* (Көкөзек, Шолақөз, Сарыөзек, Кенөзек), *табан* (Сартабан, Сайтабан, Табантүбек), *төбе* (Көктөбе, Шалғынтөбе, Жуантөбе, Шошақтөбе), *төс* (Шұбартөс, Төсқайың), *кіндік* (Кіндікті, Кіндіктас, Кіндіктөбе), *тұмсық* (Сарытұмсық, Тайғанақтұмсық) т.т.

Ал жергілікті кәсіп түріне қатысты және діни ұғымдағы жер-су атаулары мен оларды жасаушы апеллативтердің лексикалық құрамы мен семантикасында айырмашылық бар екен. Мәселен, Оңтүстік Қазақстан топонимдерін тарихи-лингвистикалық тұрғыдан зерттеген Қ.Рысбергенова киелі ұғымдарды білдіретін апеллативтер қатарына *күмбез*, *зират*, *сағана*, *мазар*, *мола*, *ұңғы*, *қабір*, *бейіт*, *сөре* т.б. жатқызып, олар арқылы жасалған топонимдерді *некроним* деп атаса (3.77), Маңғыстау өңірінің топонимиясын зерттеген Б.Көшімова бұл жақта киелі атауларды жасауда *зират*, *мола*, *бейіт*, *там*, *қауымдық*, *қорым*, *мешіт*, *әулие* сөздері жиі қолданылатындығын айтады [8,58-61].

Осы сынды салыстырмалы зерттеуді тек қазақ топонимиясына ғана қатысты емес, ауқымды түркілік аяда жүргізген өзекті мәселеге айналып отыр.

Қазақ ономастикасының жалпы мәселелеріне қатысты осы саланың негізін қалаушылар Ә.Абрахманов, Е.Қойшыбаев, Т.Жанұзақ, О.Сұлтаныев, Е.Керімбаевтардың зерттеулерімен қатар, соңғы он-жиырма жыл ішінде аймақтық топонимика мәселелеріне қатысты көптеген жұмыстармен толыға түсті. Бұл зерттеулер лингвистикалық сипатта болғандығын атап көрсеткен орынды. Топонимия саласы бірнеше іргелес ғылыми салалардың материалдары мен қатар зерттеу әдіс-тәсілдерін қолданатын, яғни кешенділікті қажет ететін сала. Сондықтан жер-су атаулар табиғатын әдебиеттанушылар, тарихшы-этнологтар, географтар да қолданады. География ғылымдары тұрғысынан сараланған арнайы зерттеу ретінде Ф.Қ.Қонқашпаевтың географиялық терминология мәселелеріне арналған димммммммммж2ссертациясын айрықша атауға болады. Жалпы топонимдердің табиғи ортамен байланысы география мамандары Э.М.Мурзаев, Ә.С.Бейсенова, С.А.Әбдірахманов, Б.А.Будагов, Ф.Қ.Қонқашпаев, А.П.Горбунов, К.Д.Каймулдинова, А.С.Омарбекова, Ә.Е.Аяпбекованың еңбектерінде көрініс тапты.

География ғылымдары тұрғысында тұңғыш рет қазақ топонимдерінің ақпараттық жүктемесінің этноэкологиялық негіздері К.Д.Каймулдинованың зерттеулерінде талқыланса, топонимияның

ландшафттар динамикасы және табиғатты қорғау мәселелеріне қатысты қырларын қазақ жер-су атаулары негізінде географиялық ғылымдар тұрғысында зерттеген А.С.Омарбекова және Ә.Е.Аяпбековалар болды. Павлодар өңірінің топонимдік жүйесінің геоэкологиялық ақпараттық мәні мен тарихи аспектіде кандидаттық және докторлық диссертация деңгейінде зерттеген жас ғалым Қ. Сапаров [9] өте жақсы нәтижелерге қол жеткізіп, тілдік фактілерді географ маман ретінде өзіндік бірегей көзқараспен терең зерттеген.

Ұлттық топонимияда, аймақтық зерттеулерге салыстырмалы талдау мен қатар кешенділік сипат беру үшін оны өзге ғылымдардың әдіс-тәсілдерімен жетілдіру, толықтыра түсу нәтижелі болмақ деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Т.Жанұзақ, Қ.Рысберген. Қазақ ономастикасы: жетістіктері мен болашағы. - Алматы, 2004. 124 бет
- 2 Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. -Изд. 2-е испр. -М.: Издательство ЛКИ, 2007.- С.159.
- 3 Рысберген Қ.Қ. Ұлттық ономастиканың лингвокогнитивтік және этномәдени негіздері. - А.: «Дайк-Пресс». -2011.
- 4 О.Т.Молчанова. Структурные типы топонимов Горного Алтая. - Саратов.-1982.
- 5 Әбдірахманов А. Қазақстан этнотопонимикасы. Алматы: Ғылым, 1979. - 127-б.
- 6 Жанұзақов Т. Қазақстан географиялық атаулары. Алматы облысы.Алматы. Арыс, 2005,-255-б.
- 7 Бияров Б. Өр Алтайдың жер-су аттары. - Алматы 2002. 180-б.
- 8 Көшімова Б. Маңғыстау киелі жер-су атауларының этномәдени негіздері// Қазақ тілінің лексикология,лексикография, фольклортану мен көркем аударма мәселелері: қалыптасуы, дамуы мен болашағы. Т.Жанұзақтың 80 жылдығына орай өткізілген халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. -А. 2007.
- 9 Сапаров Қ.Т. Қазақстан топонимдерінің қалыптасуы мен дамуының географиялық негіздері (шығыс, солтүстік-шығыс өңірлері мысалында) ДДА. -2010. - Алматы.

Резюме

В статье рассматривается краткая история топонимических классификаций. Дан краткий сравнительный анализ региональных классификаций географических названий Казахстана. Подчеркнута необходимость рассмотрения национальной топонимии в сравнительном аспекте в другими тюркскими языками. Обоснована необходимость комплексного подхода к изучению топонимов с привлечением методик других смежных наук.